

EMILE BROODCOORENS (1893-1970)

landbouwerszoon uit Overboelare, havenarbeider, syndicalist, verzetslid en adjunct-burgemeester van Saint-Nazaire (Frankrijk)

Bart MERCKAERT

De Franse havenstad Saint-Nazaire, gelegen op zo'n slordige 750 kilometer ten zuidwesten van Geraardsbergen, heeft een 'Boulevard Emile Broodcoorens' genoemd naar een landbouwerszoon uit Overboelare. Maar welk verhaal schuilt hier achter?

Op 3 oktober 1893 wordt in de Kleine Buizemont in Overboelare Emile Broodcoorens geboren als oudste zoon van Casimir Broodcoorens en Emerentia Monnier. Casimir werkt als politieagent in Waasten (nabij Komen), Emerentia is landbouwster en helpt in de herberg 'Buysemont' van haar (groot)ouders op de hoek van de Hoge Buizemont en de Voskensstraat. Na de geboorte van Emile worden nog twee zonen geboren: Victor (°1899) en Edgar (°1905). Emile loopt school aan het Sint-Jozefsinstituut in Geraardsbergen waar hij uitblinkt in Nederlands, Duits en boekhouden. Hij studeert af op 28 juli 1913. Amper zes weken later, op 16 september, begint hij aan zijn legerdienst.

Soldaat aan het IJzerfront

De moord op de aartshertog Frans Ferdinand en zijn vrouw op 28 juni 1914 en de Duitse aanval van Duitsland op Frankrijk via België en Luxemburg zorgen ervoor dat koning Albert op 31 juli 1914 de algemene mobilisatie afkondigt. Emile meldt zich daags nadien al bij het Tweede Regiment Karabiniers op het Daillyplein in Schaarbeek. Zijn regiment trekt eerst naar Grez-Doiceau, maar wordt al snel verplaatst voor de verdediging van

Antwerpen. Op 26 augustus 1914 wordt Emile een eerste keer gewond door een obusontploffing in Hofstade (Mechelen). In het tumult van de obusontploffing komt het identificatieplaatje van Emile terecht bij een dode soldaat, waardoor de Belgische legerleiding via het neutrale Rode Kruis aan de ouders van Emile in Overboelare laat weten dat hun zoon op het slagveld is gesneuveld.¹ Zijn moeder die het nieuws maanden later te horen krijgt, is er zo het hart van in dat ze volgens familieleden van verdriet overlijdt op 8 oktober 1917. Gelukkig is het met Emile niet zo erg gesteld: niet minder dan een week na de obusontploffing keert hij al terug naar zijn regiment.² Na de val van Antwerpen op 10 oktober 1914 trekt het Belgische leger zich terug achter de IJzer. Bij de verdediging van Stuivekenskerke wordt Emile Broodcoorens op 30 oktober 1914 in het hoofd getroffen door een Duitse kogel, ook ditmaal overleeft hij. Hij keert in december 1914 terug naar het front. In april 1915 en mei 1916 wordt hij nogmaals gekwetst, zij het minder erg. Vanaf december 1916 wordt hij verbindingsofficier binnen zijn regiment. Na het doorbreken van de Hindenburglinie in september 1918 neemt het Tweede Regiment Karabiniers deel aan de verovering van de

Art. 518, - Mounier, Franciscus, tapper, Buysemont.					
B	509	Hois	5,00	6	5,21 51,00
	510	Land	15,00	2	12,18
	507*	Bowh	22,80	1	11,50
	558*	Land	29,00	3	22,62
			67,80		49,71 51,00

De ligging van de herberg 'Buysemont' op de Poppkaart

Duitse stellingen in Westrozebeke en stoot het verder door naar Rumbeke en Tervate. Op 21 oktober 1918 slaagt het Tweede Regiment Karabiniers er in Brugge te bevrijden. Tot de Wapenstilstand houdt het regiment de wacht in het bevrijde gebied.³ Na de Eerste Wereldoorlog maakt Emile deel uit van de Belgische, Britse en Franse bezettingsmacht in Duitsland. Voor zijn inzet tijdens de hele 'Groote Oorlog' krijgt Emile 8 frontstrepen en meerdere eretekens (Oorlogskruis, Medaille van den IJzer, Militair ereteken 2^{de}

1. Getuigenis van mevr. Annie Broodcoorens, dochter van Emile, tijdens een gesprek met de auteur op 25 augustus 2016.

2. Militair dossier Emile Broodcoorens, Legermuseum Brussel.

3. <http://www.tenboome.webruimtehosting.net/guldenboek/Guldenboekprojecttotaal/regimenten/2kar.htm>.

De Soldatenbond van Geraardsbergen, september 1913. Emile Broodcoorens staat uiterst links op de derde rij.

klas, Medaille van de Zegepraal, Herinneringsmedaille).

Marraine de guerre

In augustus 1919 - hij is dan nog steeds onder de wapens - vraagt Emile toestemming aan het Belgische leger om samen met een vriend af te reizen naar Lesconil (Finistère) om er diens gevluchte familie te bezoeken. Hij ontmoet er een jonge onderwijzeres, Augustine Pavec, die zijn *marraine de guerre*⁴ wordt. Augustine neemt haar taak niet licht op en verstuurt naast brieven ook regelmatig dichtbundels naar Emile. Later zal hij hierover smalend verklaren dat hij liever colli met gedroogd spek had ontvangen dan dichtbundels. Toch slaat de vonk tussen Emile en Augustine al snel over. Ze trouwen in Bannalec (Finistère) op 2 augustus 1920 en vestigen zich in eerst in Trignac,

vervolgens in Saint-Nazaire⁵ (Loire-Atlantique). Door hun huwelijk verliest Augustine de Franse nationaliteit en verwerft zij automatisch de Belgische nationaliteit van haar man, waardoor ze niet meer mag lesgeven in het Franse openbare onderwijs. Daarom laat Emile Broodcoorens zich in februari 1922 naturaliseren tot Frans staatsburger. Op 21 september 1924 komt hun eerste dochtertje, Annie-Émérance Broodcoorens ter wereld, maar zij overlijdt in het eerste levensjaar. Op 20 juni 1927 wordt hun tweede dochter, Anne-Marie Broodcoorens (roepnaam Annie), geboren. Professioneel kan hij meteen na zijn naturalisatie in 1922 als havenarbeider aan de slag op de scheepswerven van de *'Chantiers de Saint-Nazaire'*. Twee jaar later krijgt hij een conflict met de directie en wordt boekhouder bij de coöperatieve vennootschap voor de overslag van goederen, *La*

Fraternelle. Tussen 1922 en 1939 is hij eerst schatbewaarder, vervolgens secretaris van de socialistische bediendenvakbond CGT afdeling Saint-Nazaire en vanaf 1929 ook secretaris van de socialistische bediendenvakbond CGT van de federatie Bretagne-Anjou.⁶ De economische recessie van de jaren '30 zorgt ook op de scheepswerven van Saint-Nazaire voor een terugval in het aantal bestellingen. Arbeiders en werklozen organiseren in juni 1933 een *'Marche de la Faim'*, waarbij ze zo'n 53 kilometer te voet afleggen om op de prefectuur van Nantes aandacht te eisen voor hun preciaire toestand.⁷ Emile is één van de initiatiefnemers. Het protest houdt aan zodat de regering van Léon Blum in 1936 nieuwe sociale wetten invoert. Als secretaris van de CGT zal Broodcoorens nauw betrokken worden bij de toepassing van die nieuwe sociale wetten in Loire-

-
4. Een *'marraine de guerre'* of oorlogsmeter was een ongehuwde dame die op vrijwillige basis correspondeerde met een frontsoldaat. Briefwisseling tussen het front en bezet gebied, waar de familie van frontsoldaat meestal verbleef, was niet mogelijk. De oorlogsmeter schreef brieven die het moreel van de frontsoldaat moesten opkrikken.
  5. Saint-Nazaire is een havenstad gelegen aan de monding van de Loire in de Atlantische Oceaan.
  6. Nantes, archief van het *Centre d'histoire du travail*, Fonds Emile Broodcoorens. Met dank aan dhr. Christophe Patillon, directeur, voor zijn hulp.
  7. Brief van mevr. Annie Broodcoorens d.d. 3 oktober 2016 aan de auteur.

Atlantique.⁸ In de jaren '20 treedt hij ook toe tot de *conseil de prud'homie*, in België gekend als de Werkrechtvaardersraad.⁹

Naast zijn syndicale activiteiten is Broodcoorens ook lid van de harmonie van Mean-Penhoët (Loire-Atlantique), want tijdens zijn jeugd heeft hij bugel leren spelen.¹⁰ Het jaarlijkse hoogtepunt van de harmonie is ongetwijfeld nieuwjaarsdag: die dag gaan de muzikanten, gewapend met hun instrument en enkele flessen Muscadet in de aanslag, bij elkaar op bezoek om nieuwjaarswensen uit te wisselen.

Oorlogsgeweld

Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakt de Duitse bezetter van Saint-Nazaire de thuishaven van het zevende flotille onderzeeërs van de Duitse *Kriegsmarine*, waartoe ook de bekende U-96 onderzeeër, bekend

Emile Broodcoorens (onderaan rechts) tijdens een verlof achter het front (De Panne, 1917)

uit de film 'Das Boot', behoorde. Emile Broodcoorens verlegt daarom zijn werkterrein naar Nantes en neemt er de leiding over van het sociaal verzekeringsfonds *La Fraternelle*. Zijn vrouw en dochter brengt hij onder in Nozay (Loire-Atlantique) op 60 km van Saint-Nazaire dat omwille van de onderzeeërsbasis erg te lijden heeft onder geallieerde bombardementen. Hij verblijft tijdens de week in Nantes en gaat elk weekend met de fiets naar vrouw en dochter. Tijdens het weekend probeert hij bij lokale boeren wat vlees te kopen, want hij heeft omwille van de oorlog een bedrijfsrestaurant opgericht voor de medewerkers van *La Fraternelle*.

Maar Emile Broodcoorens is niet de man om de Duitse bezetting passief te ondergaan en dus sluit hij zich aan bij de belangrijkste Franse verzetsgroep: *Libération-Nord*.¹¹ Hoewel hij zijn verzetsactiviteiten geheim houdt voor zijn vrouw

Lidkaart van de verzetsgroep *Libération-Nord*

8. Het gaat om het zogenaamde Matignon-akkoord (1936). Dankzij dit akkoord kregen Franse arbeiders 7 tot 15% opslag en twee weken betaald verlof per jaar. Daarnaast werd de collectieve arbeidsovereenkomst en de 40-urenweek ingevoerd.
9. De Werkrechtvaardersraad bestond ook in België tussen 1862 en 1972. Het was een rechtbank die voor de helft bestond uit werkgevers en voor de helft uit werknemers. De Werkrechtvaardersraad deed uitspraak in arbeidsgeschillen tussen werkgever en werknemer. Met dank aan mev. Anne De Waele die me op deze Nederlandse vertaling heeft gewezen.
10. Brief van mev. Annie Broodcoorens d.d. 3 oktober 2016 aan de auteur. Mogelijk is Emile tijdens zijn jeugd lid geweest van een lokale harmonie in Overboelare of Geraardsbergen, maar bewijs hiervoor werd niet gevonden.
11. Naast *Libération-Nord* was er ook een groep *Libération-Sud*. De eerste groep richtte zich op het door de Duitsers bezette noordelijke deel van Frankrijk. De tweede groep daarentegen pleegde verzetsdaden in het zuidelijke deel van Frankrijk dat onder het Vichy-regime stond.

De ruïne van het stadhuis van Saint-Nazaire

Familiebezoek in Overboelare (v.l.n.r. Augustine Pavec, Annie Broodcoorens, Clara Merckaert, Edgar en Emile Broodcoorens) (eind jaren 1950)

Augustine en dochter Annie, heeft deze laatste weet van de moedwillige ontsparing van minstens één trein met Duitse soldaten, waarbij Emile een actieve rol heeft gespeeld.¹² Saint-Nazaire wordt pas bevrijd op 11 mei 1945, drie dagen na de capitulatie van nazi-Duitsland. De stad is voor 85% verwoest. Bij de telling van 1936 heeft de stad 43.281 inwoners, op de dag van de bevrijding nog amper 60. Broodcoorens en zijn gezin keren terug naar Saint-Nazaire. Hun woning in de Rue de l'Hippodrome staat als enige in de straat nog overeind, maar

het dak is zwaar beschadigd. Na de Bevrijding vertegenwoordigt Emile de verzetsgroep *Libération-Nord* in het *Comité départemental de Libération*, dat zowel het militair verzet als het burgerverzet groepeert op departementsniveau. Maar ook in zijn thuisstad Saint-Nazaire neemt hij deel aan het voorlopig bestuur. Zo stelt de prefect hem aan als lid van de *Délégation Municipale spéciale de la Libération* die de taak van de gemeenteraad van de stad voorlopig uitoefent. Om alle gemeenteraadsleden de kans te geven naar Saint-Nazaire

terug te keren, komt de *Délégation Municipale* voor het eerst samen op 9 juni 1945 in de ruïnes van het aan flarden geschoten stadhuis. Emile wordt tijdens die gemeenteraad aangesteld tot schepen¹³ van de stad tot de Franse gemeenteraadsverkiezingen van 13 oktober 1945.

Er is heel wat werk aan de winkel. Eerst worden honderden houten barakken gebouwd om de teruggekeerde inwoners van Saint-Nazaire tijdelijk te huisvesten. Ook in de haven moet heel wat puin worden geruimd zodat de economische activiteit kan worden heropgestart. Als lid van het schepencollege maakt Emile ook deel uit van het ontvangstcomité dat Charles De Gaulle ontvangt bij zijn officieel bezoek aan de stad en de haven van Saint-Nazaire op 27 juli 1945. In 1944 is Emile ook bij de oprichters van de krant *La Résistance de l'Ouest*. De krant is de opvolger van *Le Phare*, de historische krant van Nantes. *Le Phare* werd tijdens de bezetting verder uitgegeven en daarom na de Bevrijding verboden door het *Comité départemental de Libération*. De krant zou vanaf 1960 opgaan in *Presse-Océan* en vanaf 2004 in *Ouest-France* die nu nog steeds dé krant is van Bretagne. Maar nu even terug naar mei 1945. Naast schepen is Emile Broodcoorens ook voorzitter van *Commission de ravitaillement*. Die commissie moet ervoor zorgen dat de stad zo snel mogelijk opnieuw bevoorrad wordt met levensmiddelen en brandstof. Tot slot is Emile ook lid van de *Commission de confiscation de profits illicites*, die instaat voor de inbeslagname van onterecht verkregen inkomsten door smokkel of samenwerking met de Duitse bezetter. In die hoedanigheid werkt hij in 1945 mee aan de veroordeling van André Morice, de latere burgemeester van Nantes. Morice was directeur van de *Entreprise Nantaise des travaux publics et paysagers*, een overheidsorganisatie die openbare werken plant en uitvoert. Na de bevrijding blijkt dat deze organisatie heeft meegewerkt

12. Getuigenis van mevr. Annie Broodcoorens tijdens een gesprek met de auteur op 25 augustus 2016.

13. De term *échevin* 'schepen' wordt in Frankrijk niet gebruikt. Zij gebruiken de term *adjoint au maire*.

aan de bouw van de bekende *Atlantikwal*, waarvoor Morice veroordeeld wordt.¹⁴

Professioneel gaat Emile Broodcoorens na de Tweede Wereldoorlog terug aan de slag bij *La Fraternelle*, waar hij in 1954 directeur wordt. Hij is dan ook bestuurder van de sociale verzekeringsmaatschappij *Le Travail*, die was opgericht in 1928.

Politieke loopbaan

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 13 oktober 1945 stelt Emile zich voor het eerst kandidaat voor de socialistische partij SFIO.¹⁵ Hij wordt verkozen als gemeenteraadslid van Saint-Nazaire en wordt derde schepen. Omdat hij niet gelooft dat zijn vakbondsactiviteiten en een politiek mandaat samengaan, stopt hij zijn activiteiten bij de socialistische vakbond. Maar het politieke klimaat in de Franse havenstad is onstabiel en er volgen nieuwe gemeenteraadsverkiezingen in november 1947 waarbij François Blancho de nieuwe burgemeester wordt. Emile wordt vierde schepen.¹⁶ Vanaf 1947 zijn de plannen voor de nieuwe stad klaar en kan worden begonnen met de bouw van woningen en openbare gebouwen ter vervanging van de tijdelijke, houten constructies. De stad ondergaat een ware metamorfose. Pas in 1975 zal de heropbouw volledig afgerond zijn. Elk jaar brengt het gezin van Emile tijdens de maand augustus een bezoek van enkele weken aan de familie in Overboelare. In Overboelare logeren ze bij Emile's broer Edgar en schoonzus Clara Merckaert op de hoek van de Grote Buizemont en de Zavelstraat. Het is er elk jaar een komen en gaan van familieleden, oude vrienden en kennissen. Emile helpt zijn broer steeds bij de aardappelooft. Na kermis Geraardsbergen keert het gezin dan terug naar Saint-Nazaire voor de start van het nieuwe schooljaar want

Schepencollege onder burgemeester Blancho

Emile als schepen van burgerlijke stand

14. De *Atlantikwall* is een verdedigingslinie die de Duitse bezetter langs de volledige kustlijn van West-Europa optrok en die een inval vanuit Groot-Brittannië moest voorkomen.

15. SFIO staat voor Section Française de l'Internationale Ouvrière. Het was de naam van de socialistische partij in Frankrijk van 1905 tot 1969. In 1969 werd de naam omgedoopt tot PS (Parti Socialiste).

16. Stadsarchief Saint-Nazaire (Loire-Atlantique), *Archives Municipales Ressources Documentaires*. Met dank aan mevr. Armelle Gonzalez voor haar hulp.

Augustine werkt nog steeds als onderwijzeres. Omgekeerd krijgen Emile en Augustine ook bezoek uit de Oudenbergstad. Aangezien broer Edgar en zijn echtgenote Clara kinderloos blijven, reist mijn vader enkele keren mee met zijn oom en tante naar Saint-Nazaire. Emile houdt dan stevast zijn agenda vrij in de namiddag en neemt hen mee op uitstapjes door de streek. Zijn vrouw Augustine verwent 'les Belges' met gebakken sardines, langoustines en oesters, Muscadetwijn en Bretoens gebak.

In april 1953 wordt Emile opnieuw verkozen als schepen onder François Blanco, maar ook dit keer duiken politieke problemen op en wordt de gemeenteraad in mei 1954 ontbonden. Er wordt een tijdelijke gemeenteraad geïnstalleerd met Emile Broodcoorens als adjunct-burgemeester.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 20 juni 1954 wordt hij opnieuw verkozen als vierde schepen en bij de gemeenteraadsverkiezingen van 15 maart 1959 en 21 maart 1965 telkens als tweede schepen. Zijn compagnon de route, François Blanco, legt op 14 december 1968 zijn ambt neer. Emile krijgt het burgemeestersambt aangeboden, maar weigert omwille van zijn leeftijd.

Na een korte ziekte overlijdt Emile Broodcoorens in Saint-Nazaire op 15 april 1970. Hij wordt begraven op het stedelijke kerkhof La Briandais, gelegen in het centrum van de stad. Zijn echtgenote, Augustine Pavéc, overlijdt enkele dagen voor kerstdag 1977.

In 2001 besluit zijn dochter Annie Broodcoorens de archiefstukken van Emile die verband houden met zijn verzetsactiviteiten en zijn activiteiten binnen de socialistische organisaties te schenken aan het archief van het *Centre d'histoire du travail* in Nantes (Loire-Atlantique). Zijn persoonlijk archief schenkt zij in september 2016 aan het stadsarchief van Geraardsbergen.¹⁷

Bart MERCKAERT
bart.merckaert@hotmail.com

NÉCROLOGIE
O.F.
16 avril
M. BROODCOORENS
ADJOINT AU MAIRE

La triste nouvelle est maintenant connue de tous : M. Broodcoorens n'est plus. Il nous a quitté, emporté rapidement par la maladie, à l'âge de 77 ans, mais le souvenir de cet homme bon, juste et généreux, travailleur infatigable, restera vivant chez tous ceux qui l'ont connu.

Estimé de la population nazairienne, syndicaliste de la première heure, ses hautes qualités morales alliées à celles d'administrateur d'une rare compétence lui valurent d'être nommé, par arrêté de M. Vincent, préfet de la Libération, membre du conseil municipal le 11 mai 1945. Cette distinction devait être approuvée par la population nazairienne le 13 octobre 1945, date à laquelle il fut

cette fois élu en qualité de conseiller municipal, présenté par le Parti Socialiste.

Pour évoquer les activités de M. Broodcoorens il suffit de feuilleter la liste fort longue de toutes les associations à caractère social et humanitaire auxquelles il consacra son temps, ses loisirs, sa compétence et sa force.

Sur le plan municipal, ses principales responsabilités concernaient le service des eaux, les régies municipales et concessions, les droits de place, halles et marchés, abattoir municipal, garage municipal, etc.

Ces fonctions, pourtant absorbantes pour qui connaît le sérieux qu'il apportait à l'étude de chaque dossier, ne l'empêchèrent pas d'être :

- trésorier de la société de bienfaisance des écoles laïques ;
- membre de l'U.M.P. (responsable de la section musique pendant 25 ans environ) ;
- administrateur de la société Imprim'Ouest ;
- fondateur et animateur de la Fraternelle ;
- président de la caisse de congés payés du port ;
- président des manutentionnaires ;
- représentant de la ville au port autonome ;
- membre de la commission administrative du Centre hospitalier...

Son courage et son dévouement étaient reconnus de tous et parmi les nombreuses distinctions honorifiques dont il fut l'objet citons notamment :

A titre militaire : médaille militaire, croix de guerre 1914-1918 accompagnée de deux citations à l'ordre de l'armée, médaille du combattant, médaille interalliée.

A titre civil : chevalier du Mérite social, chevalier dans l'ordre des Palmes académiques.

M. Broodcoorens, par son dévouement, sa parfaite connaissance des problèmes humains et sa tolérance proverbiale, était le conseiller recherché et écouté mais aussi l'ami de tous.

Nous adressons à sa famille, à tous les siens, nos très sincères condoléances.

Se obsèques auront lieu vendredi. Levée du corps à 16 h, 17, rue de l'Hippodrome.

M. Émile BROODCOORENS
adjoint

Krantenartikel Ouest France (16 april 1970)

17. Het persoonlijk archief van Emile Broodcoorens bevat o.a. documenten over zijn militaire loopbaan, foto's van het IJzerfront (1914-1919) en van de naoorlogse periode (1945-1970), krantenknipsels, notitieboekjes, eretekens en getuigschriften, diploma's.